

SLUTET PÅ HISTORIEN

– LENA CAJSA HASENKAMPPFS

ÅTERKOMST TILL STOCKHOLM

ena Cajsa Bohmans fall förvånade mig. Hennes bakgrund, hennes vägval och hennes vidare öden rimmar illa med etablerade föreställningar. Berättelsen vittnar om en sammansatt tid, där en ung flicka kunde bekänna sig skyldig till svåra brott mot en sträng sexuallag, klara sig undan straff och strax därpå gifta sig uppåt i samhällshierarkin och ta plats i adeln.

Lena Cajsas make tog omsider avsked från krigstjänst och arrenderade kronogodset Arrohof i Livland – södra delen av nuvarande Estland och norra delen av Lettland. Godset drabbades av en vådeld. Hasenkampff flyttade vidare till en liten befäst stad i Ryssland, där han blev kommandant. Någon gång före 1761 lämnade han dock Helena Catharina Bohman. Han gifte om sig med Helena Juliana von Nieroth, och med henne kom han att få sju barn.³⁴⁴

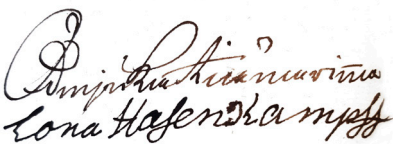
Där borta i Ryssland kunde Lena Cajsa Bohmans avtryck i historien ha förtonat. Men vi vet en del om hennes fortsatta väl och ve – inte minst tack vare sonens synnerligen vidlyftiga leverne. Diedric Georg Hasenkampffs levnadshistoria skulle lämpa sig väl som en äventyrsroman, med honom själv som antihjälte. Diedric Georg, som lämnat Stockholm i späda ålder, återvände uppenbarligen någon gång före tonåren till sin födelsestad. Om han inte helt enkelt lämnades av sina föräldrar i Stockholm, då de efter hans födelse 1753

flyttade österut. Somligt talar för det. En militär bana var utstakad – det tycks vara genomgående i släkten Hasenkampff. Redan 1765, alltså vid 12 års ålder, omnämns gossen som förare vid Västgötadals regemente. År 1770 blev han fältväbel, och därpå livdrabant. Vid 19 års ålder var han löjtnant i armén – och fem år senare fick han avsked, med tillstånd att kvarstå i armén. Däremellan, år 1774, hade han hunnit gifta sig med sin farbrors frus systerdotter Eva Charlotta Aminoff. Med henne fick han en pojke, som dog vid ett års ålder; flickan Magdalena Charlotta, född 1776, som fick leva och Anna Ebba Carolina som föddes 1777 och dog vid fem års ålder. År 1778 hade Diedric Georg jägmästares fullmakt. Året därpå skilde han sig från Eva Charlotta – och samma år föddes dottern Lovisa Jakobina. Trots de många turerna i hans karriär och privatliv hann han också med att figurera i en mängd rättegångar. Överjägmästaren har en närmast obegripligt hög närvaro i flera kämnärsrätter. Ett av de mer anmärkningsvärda målen är kanske det som ägde rum vid Norra förstadens västra kämnärsrätt 1779, då tunnbindardottern och tidigare barnhusflickan Lovisa Ulrika Krebs står inför rätta för lägersmål. Hon hade fött ett oäkta flickebarn, som fick leva endast sju dagar. Som sin lägerman angav Lovisa Ulrika Krebs överjägmästaren Diedric Georg Hasenkampff. Hasenkampff kallades inför rätten, och medgav att en kvinna ofta kommit till honom i hans hem på Drottninggatan – men det hade alltid skett på natten, och därför kunde han inte uttala sig om Krebs var just densamma kvinna som han lägrat. Sannolikt påverkade lägersmålet skilsmässan från Eva Charlotta Aminoff. Den händelseutvecklingen hade knappast en lugnande inverkan på överjägmästaren. Efter separationen rövade Diedric Georg bort en ung kvinna vid namn Märta Théel. Hon hämtades dock snart tillbaka av sina släktingar. Därpå lämnade han utan tillstånd landet och for till sin far Sven Georg Hasenkampff i Livland, där han fattade tycke för sin halvsystem. Med henne rymde han till Ryssland, där de gifte sig.

Ätten Hasenkampff kom, som bosatt i främmande land, att förlora säte och stämma i det svenska riddarhuset. Men släkten Hasenkampff skulle komma att dyka upp i flera skandalomsusade sammanhang. Det skulle också Lena Cajsa Bohman göra, i sin nya skepnad som den dygdefulla änkan Magdalena Hasenkampff – åter i kamp med hyresvärdar och grannar, och åter inför kämnärsrätten.

I mantalslängden för 1780 återfinner vi henne, boendes i det inre av Staden i samma hus som sin son, överjägmästaren och riddaren välborne herr D G Hasenkampff. Enligt mantalslängden har han också döttrarna Lorna och Anna boende hos sig. Det skulle kunna röra sig om Magdalena Charlotta, fyra år, och Anna Ebba Carolina, tre år. Diedric Georg var nyseparerad och hade uppenbarligen flyttat från Drottninggatan. Mor, son och sondöttrar bodde nu, kuriöst nog, längs den beryktade Baggensgatan. De råkar för övrigt vara grannar med den skandalomsusade operaprimadonnan Elisabeth Olin. Med Lena Cajsa bodde också pigan Brita Kjellberg.

Lena Cajsa närmade sig 50 år. För mantalsskrivaren uppgav hon sig vara änka (trots att hon egentligen var frånskild) och att hon höll spiskvarter, det vill säga hon hyrde ut rum. Det finns ett samband däremellan. Som änka hade Lena Cajsa högre status än som frånskild. Hon kunde också driva egen verksamhet. Hos handelskollegiet finns mycket riktigt en ansökan från änkan Lena Hasenkampff, daterad den 20 april 1779. Brevet är skrivet med brunt bläck och är undertecknat av Lena Cajsa själv.

*Amijntua Hiennoisina
Lena Hasenkampff*

*Son til Majoren Hasenkampff
i Cajsa Hiennois, och i flera och
ntroial wifwande.*

I brevet beklagar sig Lena Cajsa över att hon under flera års tid varit utan den ringaste inkomst. Även det lilla arv hon fått efter sina sedan länge avlidna föräldrar är slut, och hon har ingenting att leva på. Hennes »ödmjuka anhållan» till rätten är att de ska »förrunna henne frihet till spisqvarterns hållande här i Staden samt att därwid få förse gäster med sådana dryckeswaror, som nödiga tarfwas».

Lena Cajsa var alltså en av flera som under en period drev etablissemang på den beryktade Baggensgatan. Redan året därpå, den 26 januari 1781, dyker Lena Cajsa – eller »wälborna Fru Magdalena Hasenkampff» som hon nu kallar sig – upp i materialet igen, hos Stadens kämnärsrätt. Hon hade vid tillfället hamnat i klammeri med wälborna Hedvig Charlotta Gripenstierna. Med henne hade hon skrivit kontrakt i augusti föregående år avseende »några rum och lägenheter uti huset 109 vid Skärgårdsgatan och den så kallade brända tomten». Hushyran hade dock inte betalats i tid, och Gripenstierna hade tagit pant: två stora örngott, en päls av oskuren sammet med sidenfoder och gräsälsbräm, och därtill inte mindre än nio glasade tavlor med förgyllda ramar. Tavlorna, menade Lena Cajsa, tillhörde sondottern. Rätten dömde parterna att göra upp genom att betala hushyra och återlämna panter.

Redan hösten samma år, den 3 oktober, stod Lena Cajsa än en gång inför samma rätt, i ännu ett bråk med sin hyresvärd.³⁴⁵ Hon hade nu flyttat, och den här gången var det fru Hasenkampff som anklagade skräddarmästaren Carl Fredric Molin. Hyresvärden Molin hade skickat två av sina betjänter att olovandes hämta hennes husgerådssaker. Molin å sin sida hävdade sin rätt att ta sakerna i beslag. Hasenkampff hade inte betalat hushyra. Under fyra månader hade dessutom både Lena Cajsa, hennes son överjägarmästaren Hasenkampff och hans dotter ätit mat hos Molin – och för det hade de inte betalat något alls, annat än en liten andel till Molins hushållerska Ulrica Charlotta Schytz. Det tycks som om Hasenkampffs vid tillfället hunnit flytta, och Molin var rädd att förlora deras återbetalning.

När Lena Cajsa återkom inför rätten den 7 oktober sade hon sig ha inventerat vad hon saknade i sitt husgeråd och räknade upp:

3 par grofwa lakan, två par finare dito, fem dussin damast serwietter, tre dukar, ett dussin grofwa drällshanddukar, fyra par knifwar, et durkslag, twänne röda och hwita näsdukar, sex hwita lärftskläden, et nystan klädsnören, fem stycken Hollandslärftslintyg, och en påse om et punds rymd.

Sakerna hade legat i fru Hasenkampffs egen klädkorg – som stod i Molins sal, där hon bott. Under hennes bortavaro hade Molin sett till att försegla korgen, för att hålla sakerna i pant. Hushållerskan Schytz kallades till vittnesmål, och menade att fru Hasenkampff knappast ägde de persedlar hon räknat upp. Det kunde hustru Åberg intyga. Hon brukade tvätta kläder åt Hasenkampff. Inför rätten vittnade hon om hur hon i september tagit emot tre gamla linneservetter, varav en varit alldeles söndrig, jämte några gångkläder och tre eller fyra lintyg, varav ett var fint men de andra alldeles grova och trasiga. Fru Hasenkampff hade själv burit ett söndrigt lintyg och hon hade med hänvisning till att hon inget hade att ta på sig bett Åberg att redan dagen därpå leverera ett rent lintyg och en kjol.

Brita Kjellberg, som varit verksam som piga hos fru Hasenkampff under ett halvår, kallades också att vittna, för att bidra till bilden av Lena Cajsas materiella status. Pigan kunde gå ed på att fru Hasenkampff ägde »fyra damast Serwietter, fyra eller fem mindre dito, två små dukar, fem lintyg och tre par lakan» – men om där fanns mer visste hon inte säkert, då skåp och lådor haft lås. Efter några turer dömde rätten till Molins fördel.

Hela rättegången ger ett sorgligt intryck av svunnen flärd och bedräglighet. De lyxartiklar som fröken Gripensstierna hade beslagt tagit tycks Lena Cajsa ha fått ge upp redan innan hon flyttade in hos Molin, där hon fick hyra in sig i salen. Sannolikt kunde hon inte betala sin hushyra, och fick ersätta värden med sin blå sammetskappa, örngotten och de inramade tavlorna. Hos Molin blev hon av

med de sista ägodelar hon hade av något värde. Hon förlorade också sitt hem.

Trots sin bakgrund som borgardotter – så vitt jag kunnat utröna aldrig straffad för något brott – som levt ett liv som ingift adelsfru, förblev Lena Cajsa Bohman i en samhällelig marginal, i ständig konflikt med grannar och hyresvärdar.

Det är höst i Stockholm, i nådens år 1781. Mörkret sänker sig, luften blir skarpare och frän av rök. Längs Baggensgatans skuggrika buktning går välborna änkan Hasenkampff med söndriga kjolar och lintyg och en klädkorg på armen. Hon vandrar mot Köpmantorget, förbi krogar och jungfruburar där hon en gång varit eftertraktad, bort från vårt synfält, ut ur historien.

